

УДК 821.161.2.09-047.37

DOI <https://doi.org/10.32782/folium/2026.9.22>

АНТИІМПЕРСЬКА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ПИСЬМЕННИКА: ПСИХОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ РЕКОНСТРУКЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ БАГРЯНОЗНАВСТВА)

Ігор Михида

аспірант кафедри української філології та журналістики,

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

ORCID ID 0009-0006-5498-3155

imykyda@cuspu.edu.ua

Ключові слова: *І. Багряний, антиімперська спрямованість, антитоталітарний, особистість письменника, психологічні маркери, національна ідентичність, психопоетика, екзистенційні виклики.*

У статті осмислюються підходи до розуміння психологічних чинників та внутрішніх механізмів формування антиімперської спрямованості особистості письменника із використанням здобутків психологічної науки на матеріалі багрянознавства. Актуальність студії зумовлена необхідністю теоретичного осмислення феномену спротиву тоталітарному тиску та деколонізації української літератури в умовах сучасних екзистенційних викликів. Запропоновано комплексний методологічний підхід, що синтезує здобутки психопоетики, постколоніальної критики, аналітичної психології, психоаналізу та концепцій когнітивної й гуманістичної психології.

Антиімперську спрямованість визначено як інтегральну властивість творчої особистості, що виявляється у стійкій етичній та світоглядній опозиції до колоніального дискурсу, моральній автономії, внутрішній свободі й активній культурній відповідальності. Доведено, що протистояння імперській системі починається із внутрішнього світоглядного вибору митця. На основі аналізу концепцій Е. Фромма, Дж. Холліса, Г. Лебона та З. Фрейда, К. Г. Юнга з'ясовано взаємодію індивідуального травматичного досвіду, архетипних структур колективного несвідомого та тиску масової свідомості у процесі формування психотипу письменника-нонконформіста.

З орієнтацією на дослідження науковців та попередні власні студії окреслено антиімперські ознаки спрямованості Івана Багряного та їхній вплив на творчість. Зазначено, що його художній доробок демонструє трансформаційний шлях подолання колективного та індивідуального «комплексу жертви», переплавлення екзистенційної травми в життєствердну, волютаристську позицію. Антитоталітарний дискурс митця постає як утвердження позитивної моделі людини, базованої на свободі й гідності. Запропоновані прийоми реконструкції психологічних маркерів розширюють інструментарій психопоетики та відкривають перспективи для аналізу творчості інших письменників, які творили в умовах тоталітарного тиску.

ANTI-IMPERIAL ORIENTATION OF THE WRITER'S PERSONALITY: PSYCHOLOGICAL MARKER OF RECONSTRUCTION (BASED ON MATERIALS FROM BAGRIAN STUDIES)

Ihor Mykhyda

*Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Philology and Journalism,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University*

Key words: *I. Bahrianyi, anti-imperial orientation, anti-totalitarian, writer's personality, psychological markers, national identity, psychopoetics, existential challenges.*

The article conceptualizes approaches to understanding the psychological factors and internal mechanisms shaping the anti-imperial orientation of a writer's personality, utilizing the achievements of psychological science based on Ivan Bahrianyi studies. The relevance of the study stems from the necessity for a theoretical comprehension of the phenomenon of resistance to totalitarian pressure and the decolonization of Ukrainian literature amidst contemporary existential challenges. A comprehensive methodological framework is proposed, synthesizing the advancements of psychopoetics, postcolonial criticism, analytical psychology, psychoanalysis, as well as concepts of cognitive and humanistic psychology.

Anti-imperial orientation is defined as an integral attribute of a creative personality, manifested in a steadfast ethical and worldview opposition to colonial discourse, moral autonomy, inner freedom, and active cultural responsibility. It is proven that resistance to the imperial system begins with the artist's internal worldview choice. Based on the analysis of concepts by E. Fromm, J. Hollis, G. Le Bon, S. Freud, and C. G. Jung, the study elucidates the interaction among individual traumatic experience, archetypal structures of the collective unconscious, and the pressure of mass consciousness in forming the psychotype of a nonconformist writer.

Building upon scholarly research and previous personal studies, the anti-imperial traits of Ivan Bahrianyi's orientation and their impact on his creative output are delineated. It is noted that his literary oeuvre demonstrates a transformational path of overcoming the collective and individual «victim complex,» reshaping existential trauma into a life-affirming, voluntaristic stance. The artist's anti-totalitarian discourse emerges as an affirmation of a positive human model grounded in freedom and dignity. The proposed techniques for reconstructing psychological markers expand the analytical toolkit of psychopoetics and open up prospects for examining the works of other writers who created under conditions of totalitarian pressure.

Вступ. Як не прикро це визнавати, але нова й новітня українська література від XIX до 80-х років XX століття майже безперервно функціонує у двох просторово-культурних вимірах: у межах російської імперії / радянського союзу як імперського державного утворення та поза ними. Якщо для XIX століття йдеться передусім про місце видання художніх творів і можливість їхнього поширення, то для XX і XXI століть ця проблема набуває вже екзистенційного виміру, адже стосується фізичного перебування письменників, інтелектуалів та інших учасників літературного процесу як в Україні, так і в еміграції. У сучасних умовах російсько-української війни ця подвійність знову стає визначальною характеристикою функціонування української культури, а отже, потребує нового теоретичного осмислення.

Разом із географічним розмежуванням української літератури можна говорити і про співіснування двох принципово відмінних художніх моделей. З одного боку, це модерністська традиція у всіх її історичних модифікаціях – від потужного вибуху модернізму на межі XIX–XX століть, розквіту літератури 1920-х років, її часткового відродження в добу шістдесятництва до постмодерних і метамодерних художніх практик сучасності. З іншого – соціалістичний реалізм як офіційна естетична доктрина радянської імперії, покликана не лише регламентувати мистецьку творчість, а й забезпечувати відтворення імперського світогляду через художнє слово. Навіть після формального зникнення цієї системи її ідеологічні рудименти продовжують існувати у вигляді наративів про «позаполітичність

мистецтва», концепції «какая різниця», спроб відокремити культуру від історичної відповідальності та національної пам'яті.

Українська література впродовж двох останніх століть постає не лише сферою естетичного освоєння дійсності, а й одним із головних механізмів самозбереження нації. Саме вона значною мірою компенсувала відсутність власної державності, підтримувала культурну тяглість, формувала історичну пам'ять і виробляла моделі національної самоідентифікації. Тому художній текст нерідко виконував функції, які в незалежних країнах реалізуються політичними, освітніми чи суспільними інституціями. У цьому контексті антиімперський дискурс є не випадковою тематичною лінією української літератури, а одним із її фундаментальних структуротворчих принципів.

Разом із тим антиімперський характер українського письменства не можна зводити лише до відкритої політичної полеміки або історичної тематики. Значно глибшим є психологічний рівень цього явища, оскільки спротив імперії починається не з художнього тексту, а з внутрішнього світоглядного вибору особистості митця. Саме тому однакові історичні умови породжували принципово різні творчі реакції: від конформізму й адаптації до активного опору, духовної незалежності та мистецького нонконформізму. Відтак постає питання не лише про історію антиімперського дискурсу, а й про психологічні передумови його виникнення.

У сучасному українському літературознавстві дедалі активніше розвиваються постколоніальні студії, дослідження культурної пам'яті, національної ідентичності, колоніальної травми, проблем деколонізації гуманітарного знання. Водночас психологічні механізми формування антиімперської свідомості письменника залишаються розробленими лише фрагментарно. Концепція осмислення літератури крізь призму психопоетики, започаткована у працях сучасних дослідників, відкрила перспективний напрям реконструкції творчої особистості митця, однак питання окреслення психологічних маркерів антиімперської спрямованості особистості ще не стало предметом окремого системного дослідження.

Особливої **актуальності** ця проблема набуває сьогодні, коли російська військова агресія остаточно засвідчила безперервність імперської політики щодо України. За цих умов антиімперський дискурс перестає бути виключно історико-літературною категорією й перетворюється на одну з ключових моделей осмислення української культури загалом. Аналіз творчості письменників, які послідовно вибудовували власну

художню систему спротиву імперській свідомості, дозволяє не лише точніше зрозуміти природу їхньої творчості, а й простежити психологічні закономірності формування особистості, здатної протистояти тоталітарному тиску.

Однією з найрепрезентативніших постатей такого типу є Іван Багряний. Його художній світ, вагомо представлений в дослідницькій площині, демонструє унікальне поєднання особистісної травми, високої моральної відповідальності, екзистенційної свободи та національної самосвідомості. Саме тому аналіз його творчості під кутом зору осягнення психологічних маркерів створює продуктивне підґрунтя для реконструкції моделі антиімперсько спрямованої особистості, яка формується на перетині індивідуального досвіду, архетипних структур культури та історичної пам'яті.

Площина розуміння причин і наслідків імперської політики, в цілому, й на матеріалі творчості того чи того письменника, зокрема, не може не перебувати в сфері постійних наукових пошуків, оскільки дає змогу окреслення перспективи існування колишньої колонії та утвердження її самостійності й щасливого функціонування. При цьому значимим є визначення місця окремої особистості в цьому процесі. Ось чому поставлена проблема потребує осмислення як мінімум у трьох площинах, здобутки в яких варто враховувати: сфери суб'єкта дослідження, для нас – багрянознавства в цілому, психологічної науки та постколоніальної критики. У першій – найсучаснішій студії належать В. Працьовитому (Працьовитий, 2024), К. Годік (Годік, 2024). При цьому не можна не спиратися на посібник Н. Колошук (Колошук, 2010), монографію Л. Михиди (Михида, 2014), концептуальні праці Г. Костюка (Костюк, 1983), М. Неврлого (Неврлий, 2003), М. Балаклицького (Балаклицький, 2005), Г. Ключека (Ключек, 1998) та О. Шугая (Шугай, 2013), котрий надрезультативно присвятив багрянознавству своє наукове життя. Психологічний інструментарій цієї студії базуватиметься на працях класиків психоаналізу й аналітичної психології та найсучасніших виданнях Г. Лебона (Лебон, 2024), Е. Фромма (Фромм, 2019), Дж. Холліса (Холліс, 2024). У постколоніальній критиці орієнтири визначають тексти В. Агеевої (Агеева, 2011), М. Павлишина (Павлишин, 1997, 2009), С. Павличко та ін. дослідників (Постколоніалізм. Генерації. Культура, 2014).

Окреслення психологічних засад антиімперської спрямованості особистості письменника є важливою й недостатньо розробленою проблемою сучасного літературознавства. У межах цієї статті курс на її розв'язання сприятиме не лише новому прочитанню творчості Івана Багряного,

а й виконанню локальних завдань: виробленню моделі осмислення психологічної природи спротиву колоніальному тиску, наближенню до створення психологічного портрета українського письменника з антиімперським світоглядом, що й визначають *мету* цього дослідження.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом для цієї студії стали багаторозвідні праці, у яких осмислюються особистісні характеристики письменника і його творчі інтенції, спрямовані на опір радянській системі. Узагальнення, зроблені на рівні герменевтичного та постколоніального методів, дали підстави обрати психологічно спрямовані концепції, передусім, психопоетику, яка дозволяє говорити про кореляцію особистісних характеристик, зокрема спрямованості, на художній результат та особливості його поставання – поетику твору. Велике значення для одержання результатів дають здобутки когнітивної психології, класичного психоаналізу й аналітичної психології, які сприяють окресленню впливів індивідуального й колективного підсвідомого на вибір життєвої та художньої позиції письменника.

У статті закладаються основи методологічної концепції, покликаної розкрити особливості антиімперської спрямованості Івана Багряного, як імпульсу, що породив потужну енергію спротиву радянській системі. Водночас уможливує її використання при підході до особистості й творчості будь-якого митця, котрий, перебуваючи під впливом та тиском, не став її заручником, а навпаки сприяв утвердженню ідеалів свободи, самодостатності, як складових національної ідентичності.

Результати та обговорення. Літературний вимір антиімперського/анти тоталітарного дискурсу, як і інших когнітивно й естетично спрямованих художніх явищ, завжди пов'язаний із особистістю митця як джерела, носія та ретранслятора відповідного наративу. Попри зовнішню історичну зумовленість спротиву, в його основі завжди перебуває індивідуальна внутрішня позиція, сформована внаслідок глибокого переживання несправедливості як системного феномену. Необхідною передумовою цього є підвищена чутливість до деформацій гуманістичного порядку речей, яка за наявності достатнього рівня обдарованості, творчої спрямованості, активності та продуктивності (Михида, 2012: 57) набуває публіцистичних або художніх форм і, відповідно, породжує «високу енергію художнього слова» (Клочек, 2007).

При цьому спрямованість особистості – є одним із ключових факторів вибору матеріалу і формування авторського задуму, який відповідно художньо трансформується в текст. Це дозволяє дослідити, за яким вектором рухається творча енергія

митця, зокрема на особисте чи суспільне, внутрішнє чи зовнішнє вона спрямована.

Водночас спрямованість особистості не слід розуміти лише як сукупність мотивів або систему життєвих пріоритетів. У психологічному сенсі вона є інтегральною характеристикою особистості, що визначає спосіб сприйняття дійсності, характер оцінювання подій і готовність до певного типу діяльності. Саме спрямованість забезпечує відносну сталість поведінки людини незалежно від зміни зовнішніх обставин. Для письменника вона стає своєрідною внутрішньою системою координат, яка визначає не лише тематику творчості, а й моральний вибір, художню манеру, систему образів і домінуючі цінності.

У літературній творчості спрямованість особистості проявляється насамперед у характері художнього моделювання світу. Автор не лише відображає реальність, а й конструює власну модель взаємодії людини, суспільства й історії. Саме тому різні письменники, переживаючи однакові історичні події, створюють принципово відмінні художні світи. Для одних визначальною стає адаптація до історичних умов, для інших – їхнє критичне осмислення, а для третіх – активне духовне протистояння. У цьому контексті антиімперська спрямованість постає не просто реакцією на окремі політичні події, а стійкою психологічною властивістю творчої особистості.

Це має пояснення в різних психологічних концепціях, які прагнемо синтезувати для визначення певного типу особистості, здатного до превалювання суспільного / національного над особистим у творчості, аби дати відповідь на питання, а що саме дозволило І. Багряному збалансувати ідейність та художність у переважній більшості доробку, що визначило пафос його творчості?

У сучасній когнітивній психології спрямованість особистості трактується як фокус свідомої й несвідомої активності, що зумовлює усталені тенденції вибору, поведінки, інтерпретації реальності. Джон Генрі Голланд, зокрема, говорив про спрямованість як про систему внутрішніх орієнтирів, яка формує не тільки професійні переваги, а й світоглядні позиції (Holland, 2000: 67). Це цілком релевантно до аналізу особистості митця, чия провідна діяльність пов'язана з формуванням смислів. У цьому сенсі вагомими є міркування Еріха Фромма про спрямованість як типологію характеру, що визначає систему взаємин людини зі світом: наприклад, етичної, продуктивної чи авторитарної (Фромм, 2019: 87). З огляду на це, спрямованість антиімперського митця можна розглядати як продуктивну етичну орієнтацію, що трансформує особистий досвід у культурно значущий дискурс.

З погляду аналітичної психології, спрямованість особистості визначає специфіку зв'язку між свідомим «Я» та архетипними структурами колективного несвідомого. Вона визначає, які саме архетипи будуть активізовані у творчості, які символи стануть домінуючими, а які залишаться витісненими. Як зауважує Дж. Холліс, юнгіанський аналітик і дослідник культури, спрямованість митця – це його здатність транслювати великі архетипні істини в особистій формі, не розчиняючи себе в міфі, але і не протиставляючи себе йому цілком (Холліс, 2024: 45).

І. Багрянний, у цьому сенсі, демонструє поміркованість. Його художній світ сповнений архетипного вмісту; письменник свідомо творить власну міфологічну систему, в якій уживаються концепти християнської релігії (історія зради в Гетсиманському саду) з образами, корені яких криються в європейській казковій традиції – дракон в «Тигрологах» тощо. При цьому в художньому світі письменник зберігає стійку волю та індивідуальність, не зливаючись із несвідомими компонентами. Власне, це і може слугувати однією з причин домінування публіцистичності навіть у деяких художніх творах.

Таким чином, спрямованість особистості письменника ґрунтується на опрацьованому життєвому досвіді під впливом несвідомого та вроджених рис. Формування психотипу антиімперського/антитоталітарного письменника зумовлюється низкою взаємопов'язаних факторів, які охоплюють як індивідуальну, так і колективну психологію. Передусім, йдеться про взаємодію з масовими соціальними процесами, які детермінують і трансформують свідомість митця в умовах кризи. Гюстав Лебон у праці «Психологія натовпу» визначив, що в масовій свідомості домінують емоційні й імпульсивні ідеї, які нівелюють раціональну індивідуальність. Більше того, вони є тяжко викорінюваними, адже «людство завжди відчайдушно чіплялося за мертві ідеї і мертвих богів» (Лебон, 2024: 4), якими протягом століть були імперська вищість, а в нашому дискурсі її зворотній бік – малоросійство.

У контексті тоталітаризму ця психологія набуває загрозливих форм: маса підпорядковується авторитетові, вимагає спрощених істин і виявляє нетерпимість до Іншого. З одного боку, це неорганічне утворення, тож воно обійшло природні психічні захисти й подіяло швидше, ніж здорові ідеї розвитку суспільства, для яких потрібен дуже тривалий час (Лебон, 2024: 20). З іншого, російська імперія якраз таки століттями створювала плідний ґрунт для свого нащадка – срср. Письменник, що прагне зберегти індивідуальну автономію в таких умовах, опиняється в екзистенційній опозиції до домінуючого

афективного режиму, що сприяє вращенню спротиву в його самоідентифікацію. Це все ще окрема особистість, яку рухають власні стимули, але елемент загального протистояння (частка «анти-») стає її невід'ємною частиною. І. Багрянний руйнує стереотип малороса, утверджує тип сильної особистості, спроможної до спротиву. У більшості творів є підстави говорити про ніцшеанську надлюдину, котра постає в жорстких умовах тоталітаризму й перемагає систему.

Фройдівська психоаналітична традиція також дає низку ключових інструментів для розуміння внутрішньої природи такого письменника. Передусім – це концепція витіснених травм дитинства, які можуть знаходити сублімоване вираження в мистецтві. Багато письменників, чия творчість носить ознаки супротиву системі, мають за собою досвід екзистенційної втрати, насильства, вигнання або розчарування в образі батька як уособлення влади. Це відповідає психоаналітичній схемі конфлікту між Ід, Его і Супер-Его, де Супер-Его – інтерналізована фігура авторитету – в умовах тоталітаризму є гіпертрофованою, репресивною, гнітючою. Митець у цьому випадку – це суб'єкт, що змушений або узгодитися з цим внутрішнім диктатором, або вступити в боротьбу за право говорити від власного імені.

Однак продуктивною така боротьба є лише за умови уникнення глибинного ототожнення з образом жертви. Комплекс жертви в українській культурі – глибокий, історично обґрунтований, але небезпечний у своїй пасивотворчій дії. Як зазначають дослідники травматичних наративів, постійне повернення до теми жертвовності без етапу сублімації й реконструкції ідентичності призводить до «застиглого болю» та перманентного стану фрустрації.

Саме тому постать антиімперського митця цікава не як втілення пасивного страждання, а як зображення трансформації травми: символічного «переплавлення» травматичного досвіду в життєствердну позицію. У цьому сенсі важливим є контекст постколоніальної критики. Залучення постколоніального дискурсу до осмислення української літератури обґрунтовується тим, що історичний досвід імперської залежності спричинив глибокі деформації у сфері культури, мови, колективної психіки. Проте, на відміну від класичних моделей постколоніалізму, де комплекс жертви часто перетворюється на наративну основу, українська традиція репрезентує низку прикладів виходу з цього комплексу завдяки таким психологічним чинникам: переважання трансформаційного шляху над сублімаційним; залучення архетипів Культурного героя й Трикстера; тяжіння до волюнтаризму як

наслідок внутрішнього прагнення в поєднанні з ідеями надлюдини Ніцше та волюнтаризму Шопенгауера; подолання комплексу жертви й активна переробка травматичного досвіду, які є вагомими чинниками розуміння антитоталітарної спрямованості І. Багряного, однією з моделей осмислення його творчого доробку.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що антиімперська спрямованість особистості є складним психокультурним феноменом, який формується внаслідок взаємодії індивідуального досвіду, архетипних структур колективного несвідомого, моральних цінностей, національної пам'яті та історичних обставин. Застосування психопоетикального підходу у поєднанні з положеннями сучасної психології особистості та постколоніальної критики дозволяє перейти від аналізу окремих художніх мотивів до реконструкції внутрішньої структури творчої свідомості письменника.

У статті обґрунтовано доцільність розгляду антиімперської спрямованості як інтегральної психологічної характеристики творчої особистості, що виявляється у стійкій моральній автономії, внутрішній свободі, високому рівні рефлексії, здатності до критичного осмислення імперських наративів, культурній відповідальності та творчому переосмисленні історичної травми. Саме поєднання цих характеристик формує психологічний тип письменника, здатного не лише відображати історичну реальність, а й активно впливати на процеси національного самоусвідомлення.

Окреслення рис особистості Івана Багряного під цим кутом зору потенційно продуктивне. Адже його художній доробок демонструє, що антиімперська творчість ґрунтується не лише на запереченні тоталітарної системи, а й на утвердженні позитивної моделі людини, заснованої на свободі, гідності, особистій відповідальності та вірності національним цінностям. Саме ці психологічні чинники забезпечують художню цілісність і світоглядну переконливість його творів, аналіз яких із використанням запропонованого підходу є завданням на перспективу.

Запропонований алгоритм створення моделі антиімперської спрямованості особистості не претендує на вичерпність, однак окреслює перспективний напрям подальших літературознавчих студій. Його застосування уможливило пошук нових граней в осягненні особистості й творчого доробку митців слова, чия художня свідомість формувалася в умовах імперського чи тоталітарного тиску. Це, своєю чергою,

сприятиме подальшому розвитку психопоетики, поглибленню постколоніальних досліджень і виробленню нових методологічних підходів до осмислення української літератури.

Підхід сприятиме глибшому осмисленню антиімперської риторики Івана Багряного на рівні доробку в цілому та менш вивчених під цим кутом зору творів. Зокрема, це стосується романів «Огненне коло», «Людина біжить над прірвою», «Маруся Богуславка». Написані зрілим митцем, вони потребують розуміння особистісних інтенцій, які формувалися в нових умовах, і, відповідно, виявили нову якість поетики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеєва, В. (2011). Апологія модерну: обрис XX віку: статті та есеї. Грані-Т.
2. Балаклицький, М. (2005). «Нова релігійність» Івана Багряного. Смолоскип.
3. Годік, К. (2024). Моделі інтерпретації історичної пам'яті в романах Івана Багряного «Тигролови» та «Сад Гетсиманський». *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 35(74)(6), 174–178. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/28>
4. Ключек, Г. (1998). Романи Івана Багряного «Тигролови» і «Сад Гетсиманський». Степова Еллада.
5. Ключек, Г. (2007). Енергія художнього слова: збірник статей. РВВ КДПУ.
6. Колошук, Н. (2010) Іван Багряний: домінанти творчості та проблеми вивчення : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки.
7. Костюк, Г. (1983) Іван Багряний. У світі ідей та образів : вибране : критич. та іст.-літ. роздуми 1930–1980. Сучасність.
8. Лебон, Г. (2024). Психологія натовпу. Арій.
9. Михида, Л. (2014). Іван Багряний: таємниці творчої лабораторії. Мала проза. Український пріоритет.
10. Михида, С. (2012). Психопоетика українського модерну: Проблема реконструкції особистості письменника. Поліграф–Терція.
11. Неврлий, М. (2003). Маланюк і Багряний: дві концепції визволення України. *Слово і час*, (10), 28–34.
12. Павлишин, М. (1997). Козаки в Ямаїці: постколоніальні риси в сучасній українській культурі. Канон та іконостас: Літературно-критичні статті (с. 223–237).
13. Павлишин, М. (2009, 8 жовтня). Постколоніальна критика і теорія. *Вперед*.
14. Постколоніалізм. Генерації. Культура. (2014) (Т. Гундорова, А. Матусяк, ред.) Лаурус.

15. Працьовитий, В. (2024). Національна ідентичність образів-характерів у романі «Маруся Богуславка» Івана Багряного. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, (76), 224–234. <https://doi.org/10.30970/vpl.2024.76.12575>
16. Фромм, Е. (2019). Втеча від свободи (М. Яковлев, пер.). Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля».
17. Холліс, Дж. (2024). Міфологеми. Втілення невидимого світу. Видавництво Ростислава Бурлаки.
18. Шугай, О. (2013). Іван Багряний: нове й маловідоме. Есеї, документи, листи, спогади, нотатки, фактори (Кн. 1). Смолоскип.
19. Holland, J. H. (2000). *Emergence: From chaos to order*. Oxford University Press.

Дата першого надходження статті до видання: 28.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)